

AGENDA

Woensdagavond 20 maart

Algemene Ledenvergadering (ALV) van IVN Heuvelland met presentatie Tonie Lassauw over het IVN Jeugdwerk in het verleden. **Aanvang 20:00 uur in Oud Wielder.**

Zondagmiddag 7 april

Jaarlijkse IKL Bloesemtochten. **Aanvang 14:00 uur** op diverse plaatsen in onze regio. Ook IVN Heuvelland levert weer gidsen. Nadere informatie op www.bloeseminlimburg.nl.

Zondag 14 april

Wandeling Hoge Venen met Tonie Lassauw. Lunch bij Mont Rigi en bezoek Natuurcentrum. Carpool 9:30 uur vanaf Wittem, eerst even bellen met Tonie: **06 1083 2461**.

Zaterdagmiddag 18 mei

Met de kinderen op zoek naar fossielen in Groeve 't Rooth. Meer informatie en aanmelden bij [Maria Mobers](#).

Zondag 9 juni

Voorjaarsexcursie naar Breinigerberg (D) o.l.v. Bert Verton. **Carpool om 9:30 uur vanaf het grote parkeerterrein te Wittem.**

Vrijdag 30 augustus

Het jaarlijkse uitstapje voor leden en donateurs van IVN Heuvelland is wat later in het jaar dan gebruikelijk, want we wachten dit keer op de bloei van de Gentianen.

Plantago

Plantengroep Plantago trekt erop uit op 23 maart, 4 april (binnenactiviteit), 18 april, 9 mei, 23 mei, 6 juni en 20 juni. Nadere informatie en aanmelden bij [Tonnie Kleijnen](#).

Natuurtochten Joost

Joost maakt natuurtochten op 22 maart, 5 april en 19 april, 3 mei, 17 mei, 31 mei en 14 juni. Interesse? Neem dan even contact op met [Joost van Koppen](#).

Zomeravondwandelingen

De befaamde zomeravondwandelingen vanuit Wijlre o.l.v. Hub Sluijsmans worden weer gehouden elke dinsdagavond in juli en augustus (in totaal 9 keer).

De meest actuele informatie vindt u altijd op de [website van IVN Heuvelland](#).

Vorig jaar ontdekte de Werkgroep Europese Orchideeën (WEO) van de KNNV tijdens een inventarisatieweekend in Zuid-Limburg een fraaie populatie Bleek bosvogeltje in de buurt van Wijlre. De WEO stelde toen aan IVN Heuvelland voor om een gezamenlijke werkdag op deze locatie te organiseren. Dit om het biotoop voor deze zeldzame en zeer gevoelige orchideeënsoort te kunnen veiligstellen.

Bleek bosvogeltje

Geelbuikvuurpad (foto's: Bert Verton)

Op zaterdag 2 maart was het zover. Maar helaas lag er deze dag nog sneeuw en kon het gebiedje dus onmogelijk op een verantwoorde manier betreden worden. Daarom werd in overleg met Staatsbosbeheer het programma van de werkdag aangepast. In plaats van orchideeën ging het nu om het verbeteren van het leefgebied van de geelbuikvuurpad. Zo konden de 24 deelnemers van WEO, VTN en IVN toch op een zinvolle manier aan de slag.

De werkdag werd door iedereen als uiterst plezierig ervaren en menigeen sprak de wens uit om dit soort werk vaker gezamenlijk aan te pakken. De lunch werd verzorgd door onze IVN-afdeling en dat werd ook door de WEO-ers zeer gewaardeerd. Graag danken wij vooral Mark Meijrink van de WEO en de mensen van Staatsbosbeheer voor de organisatie.

Werkdag voor de natuur !

Henri Thijssen

Bij d'r Kwakkerpool groeit de groep deelnemers en uiteindelijk tellen we omstreeks tien 24 mensen. Menigeen in Stokhem zal deze wandelende groep met schoppen verbaasd hebben bekeken. Na een steile helling bereiken we eindelijk het bos en dan gaat het gemakkelijk. Even later staan we bij een poel met behoorlijk achterstallig onderhoud. Na een praatje van een vrijwilligster bij het Staatsbosbeheer mag iedereen grabbelen in de auto naar handschoenen en gereedschap. Daarna is het een drukte van jewelste rondom de poel en heeft iedereen zijn taak kunnen kiezen.

Er wordt gezaagd, geknipt, opgeruimd, enz. en het werk verloopt boven verwachting ondanks de verwilderde begroeiing. Tja, met zoveel mensen is het leuk en je ziet vooruitgang in het gebeuren. Overal tangen en zagen in actie, er wordt gesleept en netjes gestapeld, prikkeldraad en palen verhuizen. Omstreeks 12.30 uur is de klus min of meer geklaard. IVN Keukenprinsessen Ans en Mientje waren al iets eerder vertrokken want zij moeten nog een pannetje warm zien te krijgen.

(foto: Henri Thijssen)

Zoals afgesproken druppelt de groep weer richting Kwakkerpool en dan wacht ons het alom bekende Beertsenhoven. Voor enkele Noorderlingen was deze centraal gelegen plaats een ontdekking maar ze moesten gelijk aan de slag voor een koud geworden drankje, een soepje naar keuze en brood in allerlei variaties. Dat werd dus een gezellig uurtje, mede door de schitterende locatie. Een fraaie schuur en binnenplaats bij de overbuurman van onze Niek Gossens realiseerden een geweldige entourage voor deze werkers in het groen. Zelfs het houtvuur zorgde voor warme en rokerige momenten maar iedereen was meer dan tevreden.

(foto: Henri Thijssen)

(foto: Mark Meijrink)

WEO-voorzitter Mark Engels verstoort na een uurtje de pauze met zijn oproep om de volgende poel te bezoeken en te verrassen met ons gereedschap. Weer wacht ons die klim en nu gaan we boven linksaf naar een poel in de zgn. Wijlre akkers. Daar volgt een identieke vertoning en is de klus omstreeks half vier geklaard. De groene werkers en werksters vinden het welletjes, zeker met nog die "lange" voettocht richting Wijlre.

Deze poel ligt er weer perfect bij! (foto: Mark Meijrink)

Eerst even wat spullen kwijt in de auto's, eventueel omruilen van kleding en schoeisel en dan gaat het richting café Oud Wielder. Verdere details bespaar ik onze lezers maar ongetwijfeld zullen er voldoende mensen zijn die u kunnen vertellen over doorns, gesjouw, zweet, Emperor en andere ongemakken in het land van Wijlre.

Meer informatie:

- [Foto-album Henri](#)
- [Werkgroep Europese Orchideeën van de KNNV](#)

Ons lid Niek Gossens uit Beertsenhoven schreef de afgelopen jaren een serie prachtige artikelen over de natuur rondom zijn woonplaats voor het blad van Heemkundevereniging Wijlre. Ook voor ons uiterst interessant en daarom vinden we het fijn dat we deze mogen gebruiken voor onze Nieuwsbrief.

In deze zesde aflevering beschrijft Niek een wandeling met Lei Collin, Martin Ramakers en meester Giesen over de Dolsberg, die nog steeds heel herkenbaar is.

Bijzondere planten op de Dolsberg

Niek Gossens

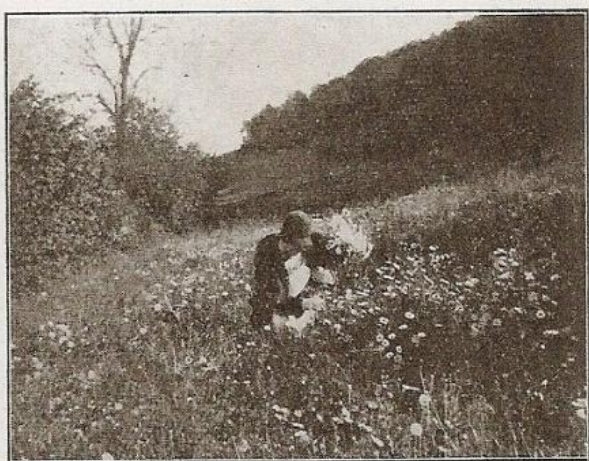

Marjolein

Borstelkrans

In een natuurkundeles vertelde meester Giesen over het ontstaan van de bijzondere plantengroei op de Dolsberg en omgeving. Hij hield ons voor, dat bijna alles in deze omgeving, net als in de rest van Zuid Limburg mensenwerk was. Op de dag van vandaag heet dat cultuurlandschap. Volgens meester Giesen was de grote diversiteit aan zeldzame planten te danken aan diverse grondsoorten en het open karakter van de bossen. Er werd afgesproken dat we op zaterdagmiddag gingen kijken wat de Dolsberg allemaal te bieden had. Meester Giesen had afgesproken met Lei Collin uit Gulpen en Martin Ramakers uit Stokhem om mee te gaan bij een door hun georganiseerde wandeling voor studenten van een universiteit. Lei en Martin waren grote liefhebbers en kenners van de Wijlrese bossen, daarbij was Lei Collin ook nog een prachtige verteller over legio onderwerpen uit de natuur. Het was een mooie dag begin juni. We starten in de Gulpergracht, zoals die weg toen genoemd werd, bij het vakwerkhuisje (jaren geleden afgebroken) van de familie Meessen en gingen richting Dolsberg. Aan de linkerkant van de steile weg weilanden met enige hoogstam appelbomen, aan de rechterkant hoofdzakelijk pruimenbomen. In de droge graft aan de rechterkant van de weg, op de warme en droge zuidkant van de Dolsberg was de vegetatie veel kleiner als normaal, maar wel zo overzichtelijk. Het was Juni en de Hemelsleutel, een van de weinige vetplanten in onze omgeving, bloeide met prachtige lichtpaarse bloemen druk bezocht door kleine blauwe vlindertjes, de zogenaamde Blauwtjes. Blaassilene, Knoopkruid en vele Klaprozen kleurden de berm. Ook Borstelkrans en Marjolein hielpen mee.

OP DEN BLOEMENRIJKEN DOLSBURG

OP DEN DOLSBURG BIJ WYLRÉ

Een groot verschil met de andere kant van de weg. Aan die kant loopt de berm omlaag naar het weiland en is door de korte begroeiing nog droger. Koeien, de kop tussen het prikkeldraad doorstekend, gaven de voorkeur aan kruiden en andere planten dan aan het hoge gras bij hun voeten en houden "der graaf" behoorlijk kaal. Alleen als het vee een paar weken ergens anders geweid worden ziet men pas wat er groeit en bloeit Muizenoor,

Kattedoorn, Stalkruid, diverse klaversoorten zoals Rol-, Rups- en de in onze tijd heel zeldzaam geworden Wondklaver. Margrietten, door de schrale grond en de droogte in mini-formaat en Havikskruid. Ook bloeide het IJzerhard met kleine lila rozeploempjes. De plant deed zijn naam eer aan, ze hield zelfs stand midden op weg waar de paardenhoeven houvast zochten (in de volksmond "d'r middesjlaag" genoemd) om de helling te bestijgen. Deze plant heeft het tot in onze tijd op deze weg, ondanks de vele wandelaars en honderden mountainbikers, overleefd in een behoorlijk aantal. Lei en Martin moesten vele vragen van de studenten beantwoorden en meester Giesen loste moeilijkheden met het determineren op. Na driekwart van de helling maakt de weg een haarspeldbocht naar rechts, met het gevolg dat nu aan de linkerkant de berm omhoog liep en de rechterkant naar beneden.

Schaapskudde met herder en hond op de zuidkant van de Dolsberg ±1890

De nu aan de linkerkant omhooglopende graft had een heel andere begroeiing als wat we tot dan gezien hadden. Meester Giesen hield het gezelschap voor dat men uit de ter plekke groeiende planten kon opmaken op welke ondergrond ze groeiden en daardoor de "plantenliefhebberij" nog interessanter werd. De al eerder opgemerkte Hemelsleutel was ook aanwezig, maar de andere vegetatie was veel hoger. Adelaarsvaren van meer dan een meter hoog en op de bovenste rand bijna uitgebloeide Brem met beginnende groene zaadpeulen en enige exemplaren van de hoogst giftige Gevlekte Scheerling. Lei Colling vroeg aan meester Giesen of hij iets aan het gezelschap kon vertellen over het ontstaan van grondsoorten. We gingen zitten in de warme berm en de uitleg begon. "Vele tientallen miljoenen jaren geleden was hier zee. In deze tijd heeft zich in die tropische zee kalkhoudend zand afgezet welke zich onder druk tot kalk of mergel heeft gevormd. Na miljoenen jaren viel ons gebied droog doordat de ondergrond omhoog kwam. Eenmaal drooggevalen begonnen rivieren, ijs en beekstromen diepe geulen in het zachte kalk te slijpen. De hoofdstroom van de Maas gevoed door talrijke zijbeken is verantwoordelijk voor aanvoer van het grind, de stormen in de ijstijd voor de aanvoer van fijne leem in stofvorm, onze vruchtbare löss. Door erosie, tegenwoordig fel bestreden, ontstonden onze beekdalen en vormden op deze manier onze heuvels. Op deze manier vormen kiezel en leemgronden de bovenste meters dikke laag van onze heuvels, met daaronder kalk en mergel".

IJzerhard

Driedistel

De planten en dieren in ons gebied hebben zich hieraan aangepast. Adelaarsvaren en brem mijden de kalkgronden, Marjolein, Borstelkrans en verscheidene Orchideeënsoorten zijn kalkminnend. Ook de Wijngaardslak komt alleen voor in het kalkgebied. We liepen door naar het hoogste punt van de Dolsberg, gemarkeerd door een rechthoekig bosje van hoge sparren. In het bosje waren tussen de bomen diepe gaten, waarvan de studenten dachten dat het bomkraters uit de oorlog waren.

*Bastaard-
melisse*

Martin Ramakers die onze streek op zijn duimpje kende, onderstreepte het verhaal van meester Giesen, de gaten waren ontstaan na winning van kiezel, de zogenaamde "kiezelkoele". Lei Colling was intussen rond het bosje gelopen en kwam terug met een plantstengel met zachtroze lipbloemen. Een plant die volgens meester Giesen, na een poos determineren bij ons niet voorkwam en in België maar heel zelden. De naam was Bastaardmelisse. Volgens Lei was ze al verschillende jaren aanwezig. Meester Giesen vertelde nog dat op de Dolsberg jaren geleden bijna geen bos meer aanwezig was, een min of meer kale heuvel begraasd door schapen. Door het open gebied, welk nooit bemest werd en de overgang van schrale naar kalkrijke grond, dankten wij de uitbundige groei en bloei van vele zeldzame planten en opvallende bloemen.

We gingen nu steil bergaf. Links en rechts bloeide het Schaduwkruiskruid. Aan onze linkerkant waar het wat vochtiger leek, stonden uitgebloeide Sleutelbloemen waartussen nu ontelbare Keveorchis bloeiden. Ook stonden er veel Eenbes en Salomonszegel.

*Vliegen-
orchis*

Aan de rechterkant tussen de berkenboompjes stonden enkele Bosorchis aan het begin van hun paarse bloei. Aan de linkerkant hield het bos op en ging over in kalkgrasland. De studenten vroegen honderd uit en vele vragen werden gesteld aan meester Giesen die ongevraagd als dé kenner werd gezien. We moesten uitkijken naar de Vliegenorchis. Martin met zijn ervaring had de eerste gevonden, wij als leerlingen vonden er twee, de studenten geen. Met die kleine donkere bloemen moest je naar de bloeistengel zoeken en niet naar de bloem zo vertelde meester Giesen aan zijn toehoorders. Dat hielp, de studenten vonden er ook. Zes stuks in totaal, wat in vergelijking met het jaar daarvoor heel weinig was, misschien afgeplukt of nog erger, uitgestoken.

Aan de linkerkant van de weg, het verdwenen bloemrijk kalkgraslandje

Het kalkgraslandje op de foto bestaat al lang niet meer, het is dichtgegroeid met bomen en struiken door het uitblijven van onderhoud. Waardoor bij gebrek aan licht vele bloemen en planten een kwijnend bestaan leiden en zijn verdwenen. Het bos op de Dolsberg is doorsneden met oude nog amper zichtbare paden en duidelijke graften. De laatste tonen aan dat er in vroegere tijden landbouw is geweest. Oudere mensen gebruikten voor de Dolsberg de naam van "trappenbos". Nu nog vindt men er wegwijzende Meidoorns, resten van heggen en hagen. De groep van Lei Colling nam afscheid van ons en bedankte meester Giesen, voor zijn deskundigheid.

Op initiatief van ons lid Raymond Tilmans werd op 24 februari een winterwandeling vanuit Noorbeek gehouden. Een samenwerking tussen de Stichting Heem & Groen uit Noorbeek en IVN Heuvelland die voor herhaling vatbaar is.

Winterwandeling Noorbeek

Henri Thijssen

Het leek alsof de organisatoren vooruitziende gaven bezaten of de goden wilden tergen door een winterwandeling op 24 februari 2013 aan te kondigen en de arme deelnemers hebben het geweten. Heel Noorbeek lag onder 15-20 cm sneeuw, het kwik kwam niet in het positieve deel en er was op tal van plekken een stevig en koud windje te bespeuren.

Op het Burg. Bogmanplein verzamelen zich 17 deelnemers in allerlei kleuren en mode-trends die de winterse gevolgen op het lijf die dag moesten beperken. We zullen het niet hebben over de grote variatie aan mutsen, hoedjes, petjes en andere hoofdeksels. Na even wachten vertrekt de groep om bij de bushalte even te wachten op mogelijke deelnemers die echter die dag anders invulden.

Een klein pad ligt voor ons en dan volgen al spoedig volgen de verhalen van Georges Gubbels en Raymond Tilmans over o.a. buffers, bronnen, poelen, bakstenen en natuurlijk de diverse amfibieën (o.a. de vroedmeesterpad) en reptielen (levendbarende hagedis). We volgen lange tijd een bosrand en diverse graften met o.a. verhalen over mergelgroeves, hakhoutbeheer, bermen met ginster ofwel brem, hazelmuizen, enz. In de verte volgt een buizerd met lichte buik de bizar uitgedoste groep in zijn of haar territorium.

Via een weiland belanden we in Schey waar de aangeplante Lindeboom vervangen werd door een Amaliaboom. Blijkbaar had de gemeente geen andere ruimte om een boom te planten! Onderweg "stikt" het van allerlei vormen van wegekruisen of religieuze uitingen. Diverse van deze uitingen van geloof zijn bij de beelden te bewonderen.

De sneeuw knarst vandaag heel veel onder onze schoenen en soms is men blij om even over asfalt te lopen. Zo belanden we bij het voormalige klooster Hoogcruts of wat er nog van over is. Gelukkig zijn er herstelplannen maar het vraagt nogal wat Euro's. Er zijn alvast wat suggesties om het gebouw een nuttige functie te geven maar dat lijkt voorlopig nog wel wat extra jaartjes te vragen.

Weer een volgend mooi pad brengt ons met veel geknars dicht bij Beutenaken waar de Gulp op ons wacht en al stromend de enthousiaste informatie over zichzelf kan aanhoren via Harrie en Hans. Gelukkig is er een gladde brug die ons niet dwingt om de voorde te gebruiken. Via een pad langs die Gulp met weer uitleg over dode armen, molens en boerderijen ligt voor ons weer snel een klim te wachten. Eerst nog even stilstaan bij een kapel en dan mogen we linksaf.

Opnieuw volgt er een geweldig pad richting Schilberg maar er ontstaat een splitsing in de groep. Het ene deel wil even doorstappen om een toilet te bezoeken terwijl het andere deel veel meer oog heeft voor de omgeving. Het is te begrijpen. Het verhaal van de put komt op de rustplaats ter sprake dus we kunnen blijven doorstappen. Het klokje tikt wonderbaarlijk snel en dan moet er toch wat vaart in de wandeling gezet worden.

De gesloten kroeg blijkt een bijzonder likeurtje te serveren en dan schijnen de glaasjes toch wel erg klein. Ook de fles overleeft onze inval niet. Georges kan zijn verhaal over de put, de slijmerige overheden en de arme inwoners van Schilberg kwijt en ondertussen keren de verloren dames en aanhang weer terug van hun zoektocht maar wel met een warme koffie in hun lijven.

Een pad naast de kroeg blijkt de kortste weg naar het vertrekpunt te zijn en dat was een goede keuze na de vele uurtjes knarsend de geweldige omgeving te hebben bewonderd. De samenwerking tussen IVN Heuvelland en Heem & Groen uit Noorbeek zal ongetwijfeld tot een tevreden glimlach bij beide partijen hebben geleid.

Waarom een interessante lezing door een gastspreker besloten houden binnen Plantago? Een beetje PR en jawel er zaten maar liefst 22 mensen in de zaal. Het werd een leerzame avond op 31 januari over varens in onze eigen omgeving met expert Olaf Op den Kamp.

Genieten van "Varens in Limburg"

Henri Thijssen

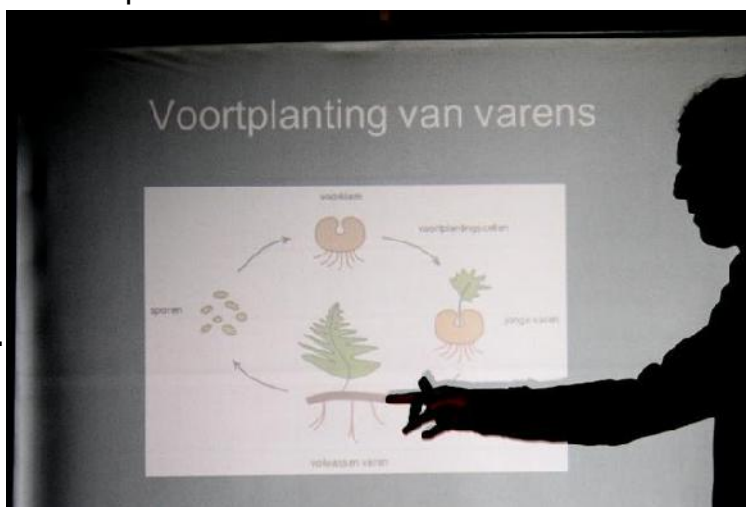
Na een vrij kort welkom krijgt Olaf alle tijd en ruimte om zijn lezing, ondersteund door beelden op het scherm, te starten. Deze lezing in het kort proberen samen te vatten is een hele klus want er komt heel veel informatie en er "vliegen" tal van vreemde, onbekende namen in het rond. Desondanks een poging.

Varens zijn heel oud en hebben zich dan ook over de gehele wereld verspreid, van de poolcirkel tot aan de tropische oerwouden en alles

wat daar tussen zit. Dus van de uiterste kou tot de grootste hitte en van de hoogste vochtigheid tot de zwaarste droogte. Van in het water tot op het water, van op de grond tot in de bomen. Elk soort varen heeft zich aan zijn leefgebied aangepast en zo bestaan er vele duizenden soorten, maten, bladeren, kleuren en vormen.

Olaf gaat in op de voortplanting van deze zaadloze planten. Varens vermenigvuldigen zich op meerdere manieren: via sporen, worteluitlopers of broedbollen aan het blad. Vanavond beperken we ons tot de sporen.

Ongeveer iedereen kent de sporenhoopjes aan de onderzijde van onze varens. Elk soort varen heeft zo zijn eigen sporenhoop. Sporen van veel soorten kunnen tientallen jaren, er zijn aanwijzingen voor wel duizenden jaren, onder de grond in het koele, vochtige en donkere milieu overleven. Ze worden tot leven gewekt wanneer ze door verstoring weer aan de oppervlakte komen en aan het licht worden blootgesteld.

Men mag er van uitgaan dat een enkele varen vele miljarden sporen produceert en het luchtruim in stuurt. Ze zijn zo klein en licht dat ze gemakkelijk door de wind kunnen worden meegevoerd. In elke spore zit de bouwtekening van of voor een nieuwe plant. Van al die sporen zal in de vrije natuur uiteindelijk maar een heel klein deel de kans krijgen om tot ontwikkeling te komen en uiteindelijk tot een volwassen plant uit te groeien. Een succesvolle plek moet voldoen aan vele condities zoals constante vochtigheid, juiste temperatuur, juiste belichting en juiste grondsoort.

Als een spore op de juiste plek is beland, ontwikkelt zich een miniem kiempje, de zogenaamde *voorkiem* waarin twee orgaantjes een vrouwelijk eicel en mannelijk zaadcellen produceren. Als deze voldoende rijp zijn, kunnen de zaadcellen bij voldoende vocht naar de eicel zwemmen om met haar samen te smelten. Op dat moment begint dan de groei van de echte varen. Na ca. 3 jaar is er weer een geslachtsrijpe varen ontstaan. Gedurende het hele proces en ook daarna is voldoende vocht essentieel.

Na allerlei termen zoals *sporangia*, *sori*, *gametophyte* en *sporofyt* is niet alleen Olaf blij om even een pauze in te lassen. Eenieder vult deze op zijn wijze in. Er is een interessant hoekje met wat literatuur en natuurlijk ook tal van mensen om even wat bij te praten of gegevens uit te wisselen.

Na de pauze gaat Olaf vooral in op het voorkomen van de diverse soorten in ons land en onze regio evenals de diverse ontwikkelingen. Duidelijk is dat er een dalende tendens is in het voorkomen van deze planten. Mogelijke oorzaken zijn met name het verlies van geschikte groeiplaatsen door bijv. bebouwing, renovaties, overdreven netheid, drainages, het gebruik van bestrijdingsmiddelen, overbemesting, begrazing, overwoekering door andere planten en onwetendheid.

Gelukkig zien we ook een toename van een aantal soorten. Zij profiteren van de nieuwe mogelijkheden maar ook is er sprake van een meer gericht en intensief onderzoek waardoor nieuwe vindplaatsen op de kaart worden gezet.

Sporenhoopjes

Een kleine selectie varens die door Olaf even nader werden bekeken en/of besproken: Tongvaren, Maanvaren, Muurvaren, Blaasvaren, Eikvaren, Stekelvaren, Zwartsteel en Dubbelloof.